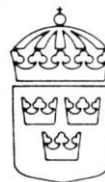

Motion till riksdagen

1988/89:K705

av Bengt Silfverstrand och Birthe Sörestedt (båda s)
Enhetligt valsystem vid kommun- och landstingsval

Mot.
1988/89
K705-713

Det svenska valsystemet tillgodoser om man ser det i ett helhetsperspektiv i allt väsentligt kraven på proportionell rättvisa. Om man summerar erfarenheterna efter 18 år med nu gällande författningsreform framträder dock klart vissa brister i systemet. Det gäller bl.a. det förhållandet att mandatfördelningen till kommunfullmäktige sker efter andra regler än vid val till riksdag och landsting.

I proposition 1968:27 med förslag till partiell författningsreform anfördes bl.a. följande:

Problemen vid utformningen av proportionella valsystem sammanhänger till väsentlig del med att man inte kan driva det rättvisetänkande som varje proportionell metod är uttryck för så långt att andra värden i det politiska livet kommer i fara. En rättvis fördelning av mandaten i folkrepresentationen får inte köpas till priset av ett valsystem som uppmuntrar till partisplittring och därigenom riskerar att förlama handlingskraften hos de demokratiska institutionerna. Demokratins arbetsduglighet är inte mindre viktig än rättvisan i valsystemet. Problemet är hur man skall kunna förse ett proportionellt valsystem med lämpligt utformade spärrar mot småpartier.

Vid val till riksdagen fastnade man för en spärr innebärande att endast partier som fått minst 4 % av rösterna i hela riket skulle få delta i mandatfördelningen. Vid val till landstinget är motsvarande spärr 3 %. Mandatfördelningen sker liksom vid riksdagsvalet enligt ett system med fasta valkretsmandat och utjämningsmandat. Vid val till kommunfullmäktige finns inte motsvarande spärrregel.

Vid en jämförelse med länder som t.ex. Danmark m.fl. där stor partisplittning med ofta återkommande politisk handlingsförlamning som följd förekommer, kan man utan vidare hävda att småpartispärren i riksdagsvalet varit till stort gagn för den svenska demokratin. Också på landstingsnivån har det inneburit stora fördelar att man i regel kunnat skapa handlingskraftiga majoriteter och sällan varit prisgiven åt "enfrågepartier" vars vågmästarroll knappast tillfört demokratin några nya värden.

Detta resonemang är till stora delar också tillämpligt på den kommunala nivån. Det kan förvisso hävdas att den nivå som ligger närmast människorna – kommunfullmäktige – bör kunna ge utrymme för en större mångfald opinioner än vad som förekommer i rikspolitiken, men det kan vara svårt att finna några rimliga skäl till varför olika valsystem skall råda mellan landsting och kommuner.

Under 1970- och 1980-talet har det också visat sig att ett ganska stort antal

småpartier, vilka inte sällan bygger hela sin existens på en enda fråga, fått ett oproportionerligt stort inflytande över kommunalpolitiken som helhet. Detta förhållande har ytterligare accentuerats efter 1988 års val.

I en del fall har dessa småpartier t. o. m. kommit att spela en avgörande roll för viktiga kommunalpolitiska beslut, vilket långt ifrån alltid varit till gagn för kommuninvånarna.

Dessutom får valkretsarnas antal och storlek betydelse vid mandatfördelningen i kommunvalen. I stora valkretsar med många mandat blir fördelningen rättvisare, bl.a. kan småpartier med väsentligt lägre väljarandel än 3 % erhålla mandat, medan små kretsar med få mandat gynnar de stora partierna. Ett enhetligt valsysteem för landstings- och kommunvalen skulle ge väljarna bättre möjligheter att avläsa sin valhandling i redovisat valresultat.

Redan kommunalvalskommittén föreslog i sitt betänkande SOU 1971:4 – Kommunala val – att ett system med utjämningsmandat och småpartispar skulle införas vid såväl landstings- som kommunfullmäktigevalen. Det är med hänsyn till den partistruktur som utvecklats i många kommuner under 1980-talet angeläget att åter aktualisera en synkronisering mellan valsyste- men i landsting och kommunfullmäktige.

1983 års demokratiberedning behandlade frågan om proportionaliteten i de kommunala valen men stannade för att förorda att nuvarande valsysteem till kommunfullmäktigevalen bör tillämpas "tills ytterligare erfarenheter vunnits". Utredningen var inte enig. I prop. 1986/87:91 om aktivt självstyre anfördes bl.a. att en eventuell förändring av detta systeem "måste bygga på ytterligare erfarenheter". Någon närmare analys av saken innehåller vare sig propositionen eller konstitutionsutskottets betänkande 1987/88:23, som behandlar denna proposition samt motioner i ämnet.

Några ytterligare erfarenheter av nuvarande valsysteem i kommunerna torde knappast behöva inhämtas. Bilden visar entydigt att partisplittringen ökar och med denna den politiska handlingsförslamningen i många kommunfullmäktigeförsamlingar. Efter 18 års erfarenheter av ett valsysteem på kommunal nivå, vilket i motsats till vad som är fallet i landstingen ofta visat sig instabilt och orättvist beroende på valkretsarnas storlek och antal, är det nu dags för riksdagen att pröva ett enhetligt valsysteem vid kommun- och landstingsvalen. Några skäl som talar mot ett sådant enhetligt systeem har för övrigt knappast redovisats.

Hemställan

Med hänvisning till det ovan anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om övergång till ett enhetligt valsysteem vid kommun- och landstingsvalen.

Stockholm den 23 januari 1989

Bengt Silfverstrand (s)

Birthe Sörestedt (s)